

1 VANHIN SUOMESTA
LÖYTYNYT NEULOTTU
TEKSTIILINPALA AJOITTUU
1300-1400-LUVULLE.

KUVA: ANNA RAUHALA

Historialliset silmukat

Syvälle suomalaiseen yhteiskuntaan juurtunut neulontataito näyttäytyi vielä 1900-luvun loppupuolella joka naisen itsestään selvänä, välttämättömänä ja vähäistä arvostusta nauttineena kansalaistaitona.

Neulontaan on liitetty vahvasti kuvasto keinutuolissa kiikkuvasta, villasukkaa neulovasta mummosta. Tekniikka ei kuitenkaan ole aina ollut niin naisvaltainen kuin mielikuvat antavat ymmärtää. Neulontataidon tie Euroopan pohjoisosiin on kulkenut pitkän matkan rinta rinnan käsityötekniikkaan liittyneen arvostuksen ja yleistymisen kanssa.

Välimeren itäisen kulttuuripiirin alueella viimeistään 200–300-luvuilla kehitetty tekniikka saapui Italiaan ja Espanjaan monien muiden käsityöuutuuksien, kuten rugin, kanssa viimeistään tuhat-luvulle tultaessa. Eurooppalaiset, miehistä koostuneet neulekillat kouluttivat taidon osaajia 1200-luvulta lähtien.

Tie taidon mestariksi kesti useita vuosia. Oma kyvykkyys todennettiin käytännössä mallitöissä, jollaisia vain harva tämän päivän neuloja osaisi toteuttaa. Taidon mittareina olivat sekä tekninen osaaminen että neulotun tuotteen visuaalinen ilme.

Ammattilaisten valmistamat neuletuotteet nauttivat statusuotteiden asemaa, joita vain vauraalla yläluokalla oli mahdollisuus itselleen hankkia. Ammattikäsiöläisten rinnalla myös naiset neuloivat keskiajalla. Varhaisimmissa neulontaa kuvaavissa, 1300-luvulle ajoittuvissa kirkollisissa maalauksissa Neitsyt Maria neuloo Jeesus-lapselle paitaa lyhyillä puikoilla pyöröneuleena.

Suomessa varhaisimmat tiedot neulonnasta liittyvät neuletuotteisiin. Niiden tekijöistä ei ole säilynyt kirjallisia tietoja. Turun käsityöläiskorttelista löytynyt neulottu tekstiilijäänne ajoittuu 1300–1400-luvulle. Tullitilit kertovat Varsinais-

Suomessa neulonnan olleen 1600-luvulla merkittävä tulonlähde monelle. Sukkia vietiin satamakoungungeista suuria määriä Tukholmaan ja Pietariin.

Tekniikka kansanomaistui 1700- ja 1800-lukujen kuluessa. Arkikäyttöön valmistetut neuleet tehtiin kotona kehrätystä villalangasta. Juhlakäyttöön neulottiin sukkiä ja lapasia valkoisesta pella- ja puuvillalangasta. Pitsikoristeiden ja palmikoiden lisäksi neuleita kuvioitiin kirjoneuleraidoilla.

Erytistaitoa vaatineiden kirjoneuleiden valmistus oli kuitenkin vielä tuolloin vähäistä ja niiden valmistus oli keskittynyt muutamalle alueelle. Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa valmistetut geometriset kuviomallit liittyvät Itämeren alueen neuleperinteeseen. Etelä-Pohjanmaan kuviomalleissa on puolestaan vastineita Ruotsin puolella. Kirjoneuleiden valmistustaito levisi laajemmin 1900-luvulla painettujen neuleohjeiden sekä opetuksen myötä.

Kouluopetus muutti tekniikan

Käsityöt olivat tärkeä osa kansakouluopetusta heti sen alkuajoista, 1800-luvun loppupuolelta lähtien. Käden taidot nostettiin opetuksen sisältöjä pohtineissa komiteoissa tärkeiksi paitsi käytännöllisen hyödyn myös kasvatuksellisten arvojen vuoksi. Neulonta oli vahva osa tyttöjen käsityöopetusta maalaiskansakouluissa. Tekniikkaa pidettiin tosin hitaana ja yksitoikkoisena, eikä sen katsottu kehittävä monien muiden tekstiilitöiden tapaan ”kanoistaia”.

Neulonnan tärkeys kotitalouden kannalta sekä sen antamat mahdollisuudet lisäansioiden han-

kintaan olivat ne keskeiset tekijät, minkä vuoksi neulonta sisällytettiin ja säilyi pitkään osana käsityöopetusta. Hitaasti valmistuvien sukka- ja lapasparien neulominen annettiin kotiläksyksi. Tehtävässä yhdistyi kaksi hyödylliseksi koettua asiaa. Kouluopetuksen niukka aika vapautui tärkeämpiä tehtäviä varten ja samalla saatiin koulua kritisoineet vanhemmat tyytyväisiksi, kun koulusta annettiin kodeissa hyödylliseksi koettuja koti-tehtäviä tehtäviksi, jollaiseksi lukemista ei aina mielletty.

Nykyisin Suomessa on yksinomaan vallalla mannermaisena neulontatapana tunnettu tekniikka, jossa lanka kulkee vasemman etusormen päältä neuletyöhön. Vanhin neulontatekniikka on niin sanottu heittämällä neulominen, jota käytetään edelleen yleisesti Brittein saarilla. Tässä tekniikassa lanka kulkee oikean käden kautta ja heilautetaan oikean käden etusormella puikolle. Tekniikka sopii erityisen hyvin tiiviiden ja joustamattomien, hyvin ohuesta langoista valmistettujen neulosten tekemiseen, jollaisia ovat Suomessakin 1800-luvulla valmistetut, museokokoelmiin tallennetut neuletyöt.

Heittämällä neulominen osattiin Suomessa laajasti aina 1900-luvun alkuvuosikymmeniin asti. Koulut edellyttivät neulontataidon perusteiden osaamista ennen opetuksen aloittamista ja kodeissa lapset oppivat neulomaan heittämällä. Vielä 1800-luvun loppupuolella molempia tekniikoita opetettiin myös kouluissa. Opettajien koulutuksen ja oppikirjojen myötä mannermainen neulontatekniikka vakiintui ainoaksi käsityötunneilla opetetuksi neulontatavaksi. Esikuvat heittämällä neulo-

mista nopeampana pidettyyn uuteen tekniikkaan saatiin Saksasta.

Opettajien suhtautuminen oppilaiden kotona opittuun heittämällä neulomisen tapaan vaihteli. Aluksi molempien tekniikoiden käyttö sallittiin, mutta ajan myötä vaatimus mannermaisesta neulontatavan käytöstä kouluissa vakiintui vallitsevaksi käytännöksi. Tämän jälkeen heittämällä neulomisen tekniikkaa ei katsottu nopeasti ja se haluttiin kitkeä kokonaan pois. Oppilaiden nolaaminen oli yksi kasvatuskeino, jolla pyrittiin saavuttamaan haluttu lopputulos. Vanhaa tekniikkaa käyttäneitä oppilaita moitittiin ja heidän neulontatapaansa kutsuttiin mummomaiseksi työskentelyksi, joka ei sopinut nykyaikaan.

Tekniikoiden siirtymäkaudella lasten lähipiirissä neulottiin edelleen heittämällä ja sitä pidettiin kodeissa uutta tekniikkaa parempana tasaisen ja napakan neulepinnan ansiosta. Lapsille kahden tekniikan välissä oleva ristipaine aiheutti hankaluuksia, koska moitteita tuli niin koulussa kuin kotonakin.

Molempien neulontatapojen osaamisesta oli myös hyötyä. Kirjoneuleiden valmistuksessa tekniikojen yhdistäminen helpotti työskentelyä. Pää- ja kuviovärien kulkeminen neuletyöhön eri käsien kautta esti lankojen sotkeutumisen toisiinsa. Heittämällä neulomista pidettiin hyvänä tekniikkana myös sukan kantapään valmistamisessa, koska neulos oli mannermaisella tavalla neulottua napakampaa ja kantapäästä tuli niin tehtynä kestävämpi. Kouluja käymättömät aikuiset eivät lasten tapaan oppineet mannermaista neulontatapaa ja heittä-

2 KYMENLAAKSON GEOMETRISET
KIRJONEULEKUVIOT
LIITTYVÄT ITÄMEREN ALUEEN
NEULEPERINTEESEEN.

3 VAPAA-AJAN VIETTOA
PIHLAJASAARESSA 1950-
LUVULLA.

KUVA: HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO.

4 NEULONTA SOPI KEVYENÄ
KÄSITYÖNÄ HYVIN LASTEN JA
VANHUSTEN TEHTÄVÄKSI.

KUVA: LAPPEENRANNAN MUSEOT, PEKKA
SALALAKKA

mällä neulominen profiloitui ”vanhojen mummojen” tekniikaksi. Tämä aiheutti myös häpeän tunteita ja osa naisista lakkasi neulomasta yhteisissä tilaisuuksissa, koska vanhan tekniikan käyttö paljasti samalla heidän oppimattomuutensa. Kansakouluopetus vakiinnutti mannermaisen neulontatavan yksinomaiseksi Suomessa käytetyksi tekniikaksi, heittämällä neulomisen kadotessa viimeisten kouluja käymätömien sukupolvien myötä.

Tuhattaitureita ja kummajaisia

Maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa sukupuolitunut työnjako eli vahvana. Sukupuolen lisäksi iällä oli merkitystä sopivia työtehtäviä jaettaessa. Ikä liittyi tehtävien fyysisien ja taidollisten valmiuksien edellytyksiin. Neulonta oli työtä, joka sopi hyvin myös lapsille ja vanhuksille, koska se ei vaatinut fyysistä voimaa. Neulontataidon opettelu aloitettiin 5-vuotiaana talon naisten opastuksella.

Pojat kuuluivat naisten elinpiiriin alle kouluikäisinä, mutta neulontataitoa ei itsestään selvänä opetettu heille. Perheen tilanteen niin vaatiessa, edellytettiin pojilta joustamista perinteisistä työn roolijaoista ja osallistumista myös neulontatyöhön. Tällaisia tilanteita syntyi poikavaltaisissa perheissä sekä perheissä, joissa ei ollut äitiä. Huutolaislapset ovat oppineet neulomaan sijoitusperheissään.

Neulovat miehet olivat lähes näkymättömiä 1900-luvun maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa. Silti heitä oli ja heitä tiedettiin myös olevan, mutta asiasta vaiettiin. Yleinen ilmapiiri liitti naisten töitä tekeviin miehiin erilaisuuden ja häpeän

leiman. Julkisesti neulovia miehiä pilkattiin, heitä nimiteltiin naismaisiksi ja kummajaisiksi tai heidän nimeensä liitettiin piika-etuliite. Tämä johti siihen, että miehet neuloivat salaa, piilossa toisten katseilta. Perheessä, jossa mies neuloi ansio-tarkoituksessa, neuleet myytiin vaimon tekeminä. Yllätysvieraiden saapuessa neuletyö laskettiin käsistä ja piilotettiin nopeasti huomaamattomaan paikkaan.

Joissakin olosuhteissa neulominen sallittiin myös miehille. Toisinaan miesten neulomista pyrittiin selittämään huumorin ja kilpailuhenkisyuden varjolla, heidän näyttäessään omasta halustaan kyvykkyytensä myös naisten töihin. Nuorille pojille ja iäkkäille miehille, joiden maskuliinisuus ei kärsinyt naismaiseen työhön ryhtymisestä, sukupuolirajojen ylittäminen ja neulominen oli mahdollista ilman siihen liitettyä häpeää. Leskeksi jääneitä miehiä arvostettiin, heidän joutuessaan olosuhteiden pakosta neulomaan lapsilleen talveksi tarvittavat sukat ja lapaset. Nämä ”tuhattaiturit” kykenivät epäitsekäästi tarttumaan kaikkiin talon töihin tilanteen niin vaatiessa.

Kansakoulunopettajat olivat edelläkävijöitä uutuuksien välittämisessä. Opettajat nauttivat lisäksi yhteisön arvostusta ja auktoriteettiasemaa. Miesopettajien neulominen sai siksi jäädä vaille pilkkaa ja ihmettelyä. Miesvaltaisilla aloilla työskenteleville miehille neulominen oli niin ikään sallittua. Savotoilla miehet olivat pitkiä aikoja erossa perheestään. Vaikka metsätyömaille tuotiin myös neuleita myyntiin, valmisti osa työntekijöistä tarvittavat asusteensa itse loppuajana. Merimiehet

neuloivat puolestaan ajankulukseen pitkillä laivamatkoilla.

Välttämättömydestä harrastukseksi

Yhteiskunnan kaupungistumisen ja valmisvaatteiden saatavuuden kasvun myötä väheni kotona valmistettujen vaatteiden ja samalla myös neulomisen merkitys välttämättömänä kansalaistaitona. Ostolankojen saatavuus lisääntyi pula-ajan jälkeen. Neuleohjeita julkaistiin käsityölehtien lisäksi aikakauslehdissä ja myytiin lankojen ohella käsityöliikkeissä. Neulemallit noudattelivat yhä enemmän kansainvälisiä muotivirtauksia. Ohuita ostolangoista neulotut asukokonaisuudet olivat suosittuja 1970-luvulla ja väljät, paksuista langoista neulotut villapaidat 1980-luvulla.

Neulonnan 2000-luvun alkuvuosiin ajoittuva niin sanottu uusi tuleminen liittyy globalisaatioon ja Internetin läpimurtoon. Nykyisin neulonta yhdistää harrastajia ympäri maailman. Erilaiset tekniikat tulevat tutuiksi videoiden välityksellä ja maailmanlaajuiset lankamarkkinat ovat kaikkien ulottuvilla.

Neulonnan muuttuminen vapaaehtoiseksi harrastukseksi on nostanut esiin käsityön tekemiseen liittyviä uudenlaisia merkityksiä. Vaikka neulonnan tekijälleen tuoneet positiiviset kokemukset ovat olleet havaittavissa jo aikaisemminkin, korostuivat siihen liittyvät hyötynäkökulmat ajan hengen mukaisesti. Välttämättömänä arkitaitona neulontaan liittyi samalla myös negatiivisia kokemuksia ja tekemisen pakkoa.

Nykyisin neulonta näyttäytyy henkistä hyvinvointia lisäävänä harrastuksena niille, jotka ovat sen pariin vapaaehtoisesti hakeutuneet. Toistuvalla, mekaanisella neulomisen rytmillä on meditatiivisia vaikutuksia. Neulonta rentouttaa ja toimii vastapainona ansiotyölle. Vaikeiden kuvioiden neulominen puolestaan auttaa haastamaan itsensä ja vie ajatukset pois ikävistä asioista. Ilo omasta osaamisesta on mahdollista jakaa muiden kanssa yhdessä neuloen tai Internetissä.

Neulomalla voi myös osoittaa välittämistä läheisilleen sekä vaikuttaa tärkeiksi kokemiinsa asioihin, valmistamalla tuotteita hyväntekeväisyyteen. Ohjeiden symbolikieli ei liity puhuttuun tai kirjoitettuun kieleen, vaan neulonnan taitaja pysyy tulkitsemaan sitä katsomalla. Moni harrastaja kokeekin kuuluvansa valtakunnan ja kulttuurien rajat ylittävään neulojien heimoon.

ANNA RAUHALA

ANNA RAUHALA ON
TUTKIJATOHTORI HELSINGIN
YLIOPISTON KULTTUURIEN
OSASTOLLA. HÄNEN
TUTKIMUSALANSA ON
KANSATIEDE